

23.7.2025

לאחר פרסום המחקר, קיבלנו הערות רבות מספור מקוראים ביקורתיים. תיקונים מהותיים יותר, תוספות או הבהרות חשובות שמרנו לגרסה המעודכנת באנגלית, אך בכל זאת החלטנו לתקן טעויות עובדתיות ולשוניות גם בגרסה העברית. במסמך תיקונים זה, אנחנו מתייחסים לתיקון הטעויות העובדתיות והחישוביות בלבד (לא הלשוניות).

המחברים

שני תיקונים הנוגעים להשוואת מלחמת חרבות ברזל לקצב ההרג במלחמות אחרות, במקום מספרים מוחלטים כפי שנטען קודם לכן:

עמ' 35, פסקה שנייה:

מ"לבסוף, אנחנו מתייחסים גם להשוואות בינלאומיות מופרכות" ועד סוף הפסקה, צ"ל: לבסוף, אנחנו מתייחסים גם להשוואות בינלאומיות מופרכות, כאילו מלחמת חרבות ברזל התאפיינה בקצב קטל גבוה מאשר כל סכסוך אחר מאז רצח העם ברואנדה, תוך כדי התייחסות למלחמת האזרחים בסוריה, רצח העם בדרכור, והמלחמה רבת המשתתפים בקונגו.

עמ' 184-185, מ"עוד מצטט מרדכי" ועד "עד 2021" בעמ' 185, החלפנו בפסקה הבאה:

עוד מצטט מרדכי טענות של פקיד או"ם לשעבר, שלפיהן התקפות ישראל "גרמו ככל הנראה לקצב המוות הגבוה ביותר בכל לחימה של כל צבא מאז רצח העם ברואנדה".¹ אומנם, כל פקיד או"ם רשאי לטעון כרצונו, אך ניתן היה לצפות מהיסטוריון כמו מרדכי לערוך בדיקה בסיסית של הנתון לפני שהוא מצטט אותו. אנדרו גילמור טען טענה זו ב-21 לפברואר, ארבעה וחצי חודשים לאחר מתקפת ה-7 באוקטובר, וטען להרג 25,000 עזתים עד אותו רגע – כ-5555 לחודש, כ-66,666 לשנה, לו הייתה עצימות הלחימה נמשכת, ולולא הייתה כבר מראה סימני דעיכה. במלחמת קונגו הראשונה נהרגו על פני שבעה חודשים 250,000 אזרחים וכ-15,000 לוחמים ע"פ אמנסטי אינטרנשיונל.² במלחמת קונגו השנייה מקובל כי בין 1998-2001 נהרגו 350,000 איש בלחימה ו-5.4 מיליון מתו, בעיקר מרעב ומחלות, במשך עשור.³ בשיא הלחימה בדרכור מדצמבר 2003 עד ינואר 2004 מקובל כי כוחות הממשלה הסודנית והמיליציות הנאמנות לה הרגו למעלה מ-15,000 איש בחודש, ולאורך שנתיים מקובל כי נהרגו כ-200,000 איש (כשני שלישי מירי והיתר ממחלות ורעב) ועוד 100,000, בעיקר מרעב ומחלות עד 2008.⁴ אך אין צורך להרחיק לזירות רחוקות. בשבעה באוקטובר 2023 הרג

¹ לי מרדכי, "עדות על מלחמת חרבות ברזל", (מעודכן ל-9.3.2025), עמ' 20.

"Israel's onslaught against Gaza is <https://x.com/owenjonesjourn/status/1760286175699272027> probably the highest kill rate of any military killing anybody since the Rwandan Genocide of 1994." <https://www.amnesty.org/en/documents/afr62/036/1998/en>²

³

https://web.archive.org/web/20110727213820/http://www.rescue.org/sites/default/files/resource-file/2006-7_congoMortalitySurvey.pdf pg.13

<https://2001-2009.state.gov/s/inr/rls/fs/2005/45105.htm>⁴

החמאס 1,195 ישראלים ואזרחים זרים (ככל הנראה חלק מהחטופים נרצחו באותו יום, כך שהמספר גבוה יותר) ביום אחד – קצב מקביל ל 90,000 איש בארבעה וחצי חודשים.

הערכה מחודשת של ראיות פורנזיות לאחר בדיקה נוספת

בעמ' 149, הוחלפה הפסוקית "לאחר ירי הרחפן נצפה פיצוץ משנה" ב"לאחר ירי הרחפן נצפה פיצוץ חריג, ויתכן שגם פיצוץ משנה".

בפסקה הבאה הוחלפה הפסוקית "גם במקרה זה נצפה פיצוץ משנה" ב"טיל שני מתפוצץ מספר שניות לאחר מכן".

עמ' 150, פסקה ראשונה, הוחלפה הפסוקית "פיצוץ המשנה מעידים שדובר בלוחמים שהחזיקו ברשותם חומר נפץ" ב"פיצוץ המשנה האפשרי במקרה הראשון עשוי להעיד שמדובר בלוחם שהחזיק ברשותו חומר נפץ".

עמ' 151, במקום הפסקה:

•סרטון המתיימר להראות הוצאה להורג של פלסטיני המנסה לפנות פלסטיני אחר בידי צלף ישראלי. לדברי יונס טיראווי, הסרטון צולם על ידי צנחן ישראלי ושותף על ידו במדיה החברתית – אך הוא לא מראה כל קישור או תיעוד לכך. נוסף על כך, הצילום בוצע בזווית של כמעט 90 מעלות מלמעלה – זווית שקשה לחשוב כיצד צלף היה יכול לצלם בה 326 צ"ל:

סרטון המתיימר להראות צלף ישראלי היורה בפלסטיני המנסה לפנות פצוע.⁵ הכותרת מגדירה את האירוע כ"ירי באזרח שמנסה לפנות ילד מת", אך ברור מהסרטון שכל המופיעים בו הם גברים בוגרים. הסרטון מראה שני גברים נוספים ממתינים בפינת הרחוב, אחד מסתכל סביבו בזהירות והשני ממתין מרחק קצר מאחור, עד שהם נמלטים לרחוב סמוך. הרזולוציה נמוכה, ההקשר לא ברור וישנה עריכה כמעט בלתי מובחנת בתוך הסרטון.⁶ אנשיו של יונס טיראווי, שהעלה את הסרטון, ראינו צלף ישראלי שטען כי האזור היה זירת קרב ממולכדת עם מנהרה, ושאלו שהופיעו בו היו מחבלים. אחד אמנם לא היה חמוש, אך מכיוון שניסה לגרור גופה של מחבל שמת, נחשב למטרה לגיטימית. טיראווי מסגר את הסרטון כירי באנשים שלא היוו איום, אך התעלם מדברי העד העיקרי שלו כי היה מדובר בזירת קרב פעילה.⁷

תיקון טעויות תוכן

---

⁵ According to Palestinian activist Younis Tirawi, the footage was filmed by an Israeli paratrooper and shared on social media. Later source indeed points to the Youtube account of a Israeli paratrooper Shalom Gilbert, although the video was taken down since, and it is not known if the clip was edited and cut by Gilbert or by Tirawi. Tirawi later used this material and more in a 38-minute documentary about alleged war crimes, much of it based on some of the clips analyzed here.

⁶ In the first version of this document we mistakenly attributed to tirawi the claim that the video was shot by a sniper. We regret this mistake.

⁷ <https://x.com/ytirawi/status/1790893499115606334>, around minutes 17:00-20:00

עמ 252, נמחקה הפסוקית " ככל הנראה מכיוון שהדוח של ארגון זכויות האדם המדובר פורסם לפני דליפתם של שמות אלו" בפסקה הראשונה, מפני שבבדיקה נוספת הקביעה התבררה כמוטעית.

חישובים מוטעים שתוקנו לאחר בדיקה:

בעמ' 209, לפני המילים בסוגריים (טבלה 2), החלפנו את המספר ל-15,760

בעמ' 211, החלפנו את טבלה מס' 2 בטבלה הזאת, שחלק מהמספרים בה מתוקנים:

צת	נשים			גברים			פער			פער מתו שיעור אוכל
	מספר אבדות	אחוז מכלל האבדות	אחוז באוכלוסייה	מספר אבדות	אחוז מכל האבדות	אחוז באוכלוסייה	שיעור אבדות/ שיעור באוכלוסייה	מספר	שיעור באוכלוסייה	
עד	4253	8.50	14.19	4765	9.53	15.01	0.63			
עד	1146	2.29	3.82	1540	3.08	4.03	0.76			
עד	1315	2.63	4.97	2594	5.19	5.20	1.00	1279	0.47	
עד	1915	3.83	7.19	5246	10.49	7.50	1.40	3331	0.87	
עד	5831	11.66	15.85	16004	31.99	15.57	2.06	10173	1.32	
עד	558	1.12	1.08	1015	2.03	1.11	1.83	457	0.79	
עד	471	0.94	0.82	818	1.64	0.88	1.86			
עד	638	1.28	0.98	1138	2.28	1.08	2.11			
-	340	0.68	0.32	451	0.90	0.38	2.37			
כ	16467	32.92	49.21	33571	67.11	50.75	1.32	15760		

בעמ' 214, החלפנו את סעיפים 2 ו-3 (מהמילים "נניח כי" עד המילים "עופרת יצוקה") בטקסט הבא:

2. נניח כי עוד 2,000 אזרחים עזתים נהרגו על ידי שייגורים כושלים של חמאס והג'יהאד האסלאמי (מתוכם כ-250 באל-אהלי לבדו [461 על פי משרד הבריאות העזתי]), וכי ההרוגים משיגורים כושלים אלו התפלגו מגדרית וגילאית על פי שיעורם באוכלוסיה. אם הנחה זו נכונה, הרי נפגעים גברים בני 18–59 מהווים 50.1% מכלל הנפגעים ואילו נשים 13.7% אחוז בלבד. תמותה עודפת של גברים בני 18–59 עומדת במקרה זה על 15,893 נפש בתיקון לשיעורם באוכלוסייה, ואילו זו של נערים עומדת על 1,274 נפש – כלומר, בהינתן נכונות מסקנותינו והנחותינו עד כה, תמותה גברית עודפת מהווה 39.3% מכלל האבידות.

3. לבסוף, לצורך הערכה ספקולטיבית זו, נניח שחמאס אינה מדווחת על עד 7,000 אבדות לוחמים, נתון התואם את הערכת צה"ל לגבי אבדות חמאס והארגונים האחרים כמו גם את פרקטיקת ההסתרה של חמאס מצוק איתן, שבו 25% מהפעילים שזיהתה ישראל, כמו גם כלל המעורבים בחדירות לישראל, לא הופיעו ברשימות משרד הבריאות העזתי⁸. בהינתן הנחה זו התמותה הגברית העודפת מהווה 47.8% מסך אבדות המלחמה, יחס של כמעט 1:1 בין תמותה גברית **עודפת** לקורבנות נשים, ילדים ותמותה גברית צפויה בשיעור מקביל להן. יחס ההרוגים בין גברים בני 18–59 לנשים בנות 18–59 הוא 1:4.8 – יחס גבוה יותר מזה שהתקבל בעופרת יצוקה.

עמ' 215 – החלפנו את טבלה 3 בטבלה הבאה, שבה תוקנו חלק מהמספרים:

מספר	אחוזים	לאחר הפחתת תמותה טבעית	אחוזים	לאחר הפחתת מוות משיגורים כושלים	אחוזים	תוספת 7,000 לוחמים לא מדווחים	אחוזים	
11704	23.40	11704	25.73	10963	25.2	10963	21.7	ילדים
2594	5.19	2594	5.70	2490	5.7	2490	4.9	נערים 14-17
1315	2.63	1315	2.89	1216	2.8	1216	2.4	נערות 14-17
22265	44.51	22265	48.94	21782	50.1	28,782	57	גברים 18-59

⁸ https://www.terrorism-info.org.il/Data/articles/Art_20841/H_105_15_1801538629.pdf

11.8	5,943	13.7	5943	14.13	6426	16.60	8304	נשים -18 59
1.1	576	1.3	576	1.37	623	4.70	2353	גברים +60
1	522	1.2	522	1.24	564	2.97	1486	נשים +60
100	50491	100	43491	100	45491	100	50021	סה"כ

תיקוני מינוח: החלפנו קלוריות ב"קילוקלוריות", ספציפית בע"ע 72 ו-73, 86 ו-87